



John Richard Harris

23. december 1932 – 24. februar 2020

Fyrretræ eller cedertræ? Fint guld eller elektrum? Var det vigtigt om *ash* betyder fyr, eller om *djam* betyder elektrum? Det var det for den tidligere professor i ægyptologi ved Københavns Universitet John Richard Harris, blandt hvis hovedværker man finder to af ægyptologiens vigtige redskaber: disputatsen *Lexicographical Studies in Ancient Egyptian Minerals* fra 1961 og 4. udgaven af A. Lucas, *Ancient Egyptian Materials and Industries* fra 1962.

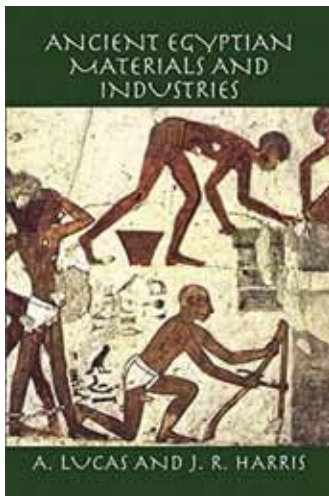
Harris' vej til København gik gennem de bedste uddannelsesinstitutioner i England. Han blev student fra den engelske eliteskole King's College School, Wimbledon, hvorefter han fortsatte til Oxford. Her blev han optaget på Corpus Christi College, hvor han først læste klassisk filologi, men siden skiftede til ægyptisk og koptisk. Efter sin BA i 1955 fortsatte han studierne, der i 1958 gav ham en doktorgrad på afhandlingen om leksikografiske studier – undersøgelser af, hvad ord betyder.

Baggrunden for dette valg af forskningsområde var interessant. Da Harris omkring sin 20 års fødselsdag skiftede til ægyptologi, fik han datidens kendteste ægyptolog Sir Alan H. Gardiner som lærer i ægyptisk sprog. Gardiner havde skrevet det 20. århundredes største og mest benyttede lærebog i ægyptisk sprog og havde desuden udgivet snesevis af ægyptiske tekster, og meget mere. Alle disse værker blev til i tæt sammenhæng med Gardiners livslange arbejde med at bestemme betydningen af snart sagt alle ægyptiske ord. Gardiner havde i sine yngre dage i tyve år været medarbejder på det enorme internationale samarbejde om at udarbejde en ordbog over det ægyptiske sprog. Projektets initiativtagere og ledelse sad i Berlin, og arbejdet med at få publiceret de fem første bind stod på fra slutningen af det 19. århundrede indtil afslutningen af 2. verdenskrig. Nogenlunde samtidigt med afslutningen af dette kæmpe projekt udgav Gardiner et af sine egne hovedværker om leksikografi. I den lange indledning til bogen fremsatte han meget hård kritik af den måde, hvorpå man i Berlin havde fået afsluttet *Wörterbuch der ägyptischen Sprache*, og udstak samtidigt en retningslinje for, hvad han mente man nu burde

Foto E. Holm-Rasmussen
1978.

gøre for at skaffe sig større indsigt i mange ords betydning. Gardiners forslag blev positivt taget imod i Berlin og resulterede siden i et stort projekt om medicinske tekster, herunder to ordbøger. Gardiners ønske om flere studier blev også til inspiration for en anden af hans elever, nemlig den danske ægyptolog Erik Iversen (se *Papyrus* 21/2, 2001, s. 51-55). Iversen var dog grundlæggende uenig med Gardiner i metoden til at finde frem til ords betydning, og hans kritik af Gardiner, parret med hans egen frugtbare demonstration af, hvordan man kunne få en forbedret indsigt, kom til at danne udgangspunktet for Harris' grundlæggende værk på området.

Gardiner havde foreslået, at man fremover skulle bruge det store materiale i Berlin til at lave ordbøger over grupper af tekster.



Resultatet ses i de to ordbøger over indholdet af samtlige kendte medicinske tekster. Her finder man naturligvis mange nye ting, men man ser også hundredevis af opslag, hvor et og samme ord optræder op til flere hundrede gange uden at forskerne har været i stand til at bestemme dets betydning. Iversen derimod mente, at variation og usædvanlige sammenhænge måtte være nøglen til bedre indsigt. Tag for eksempel ordet *dykker*. Det kan vi møde i f.eks. brugsvejledninger for snedkere, hvor det er en speciel type søm. Det kan forekomme i avisbrevkassers læserproblemer om problemer med afføring (lort, der synker), og endelig i det ord, der får os til at forstå, hvad der ligger i begrebet at dykke. Iversen formulerede på et lignende grundlag en slags lovmæssighed for leksikografiske studier, og Harris anvendte den på det kæmpemateriale, der var indsamlet i Berlin. Det var noget af en bedrift, og førte til at han blev betroet arbejdet med at lave den 4. udgave af “biblen” for alle, der interesserer sig for den helt basale

materielle side af den oldægyptiske kultur, i daglig tale omtalt som “Lucas/Harris”.

I de følgende elleve år var Harris tilknyttet en række forskellige kollegier i Oxford. Han havde mange undervisningsopgaver, men fik dog også tid til en mangesidig forskning. Flere artikler og en bog om ægyptisk kunst (1966), artikler om ægyptisk historie, om mumificering mm. Sammen med sin kone Eve Harris udgav han yderligere den vigtige bog *The Oriental Cults in Roman Britain* i 1965.

I 1968 blev professoratet i København uventet ledigt. Den daværende professor, Hans Jakob Polotsky, havde taget sin afsked efter kun et år på posten (se *Papyrus* 11/2, 1991, s. 6-9), og efter en del overvejelser besluttede universitetet at slå stillingen op. Det førte til ca. 15 ansøgninger fra udlandet, herunder fra en meget stor kapacitet, Ricardo Caminos. Et meget stærkt, internationalt bedømmelsesudvalg med nogle af fagets absolutte sværvægtede som medlemmer blev nedsat, og de indstillede Harris til professoratet, blandt andet med den begrundelse, at den aktuelle, bedrøvelige situation for faget i

København krævede en person, som havde både alderen og den nødvendige faglige bredde til at få ægyptologien bragt på fode. Harris tiltrådte i august 1970.

Det lå en stor opgave foran ham. Fagets to faste lærere ydede kun en minimal undervisning. Som amanuenser var de efter datidens regler ikke forpligtet til at forske, og ingen af dem havde heller evner i den retning. Blandt studenterne fra tiden før Harris tog tre den nye orientering til sig med glæde, mens resten – nogle og tyve – forsvandt fra faget inden for de første to måneder af hans "regering". Hans første og mest gennemgående træk for at få rettet op på det faglige niveau var undervisning, undervisning og atter undervisning. Med et konstant nærvær underviste han i sine syv år i København gennemsnitlig 16 timer om ugen, altid inspirerende og altid rede til at yde omfattende, personlig vejledning. Og da han i samme periode tilmed evnede at publicere en hel serie opsigtsvækkende artikler, fik han støt og roligt ført dansk ægyptologi op på det rådende internationale niveau. Det betød også en omprioritering af det, man beskæftigede sig med. Dansk ægyptologi havde indtil da i al væsentlighed været filologisk og sprogvidenskabeligt orienteret, men nu kom Ægyptens historie, kultur og kunst i fokus.

Den mere præcise retning skyldtes igen en tilfældighed. I England var man i 1960'erne i gang med at skrive anden udgave af et af datidens vigtigste værker, *Cambridge Ancient History*. De enkelte kapitler blev skrevet af hver sin forfatter, og på et tidspunkt meldte sig spørgsmålet, om hvem der skulle skrive om den komplicerede Amarna-periode. Den oplagte forfatter var Cyril Aldred, men ham ønskede den ægyptologiske fagredaktør ikke. De førende engelske ægyptologer Gardiner og Jaroslav Černý foreslog så Harris, som accepterede og samtidigt påtog sig jobbet som udgiver af serien Tutankhamun's Tomb Series. For Harris og i høj grad også for to af hans elever, Lise Manniche og Nick Reeves, blev Amarna deres skæbne; begge kom til at beskæftige sig med Amarna i resten af deres liv. Da Harris startede i København, mente han, at han nu kun manglede at skrive afsnittet om Amarna-religionen, men sådan var det alligevel ikke. Jo mere han kiggede – og jeg mener kiggede – på det publicerede materiale, jo flere brikker måtte fjernes fra puslespillet for forsøgmæssigt at blive placeret et andet sted. Blandt de mest radikale tanker var tesen om, at dronning Nefertite ikke var forsvundet fra scenen sådan ca. 2/3 inde i hendes mands Akhenatens regeringstid, men at det var hende, der efter hans død kom på tronen som farao under navnet Smenkhkara! Uden kendskab til og uafhængigt af en russisk afhandling om emnet opdagede Harris på samme tid, at Akhenaten havde haft en anden dronning, Kiya, som man i dag anser for at have været mor til Tutankhamon. Og sådan fortsatte det – i resten af hans liv, dvs. godt og vel halvtreds år. Harris fik aldrig hold på materialet i en sådan grad, at han vovede at skrive en samlet fremstilling af denne i sandhed epokegørende periode i Ægyptens historie. Hans tanker påvirkede i høj grad andre, men selv opgav han at skrive kapitlet til *Cambridge*

Ancient History, hvor redaktørerne derefter til deres store forbitrelse måtte krybe til korset og bede Aldred om skrive det – en snes år senere end han kunne have gjort det.

Harris var en dygtig administrator og universitetspolitiker og levede i sine syv år i København således til fulde op til forventningerne hos det bedømmelsesudvalg, der havde indstillet ham til professoratet. Da han forlod København for at vende tilbage til England, efterlod han sig en skare af mennesker, for hvem mødet med ham kom til at spille en vigtig rolle for deres fremtidige virke som ægyptologer. Ved afskeden gav de ham en moderne foldestol, den type stol som konger og paver traditionelt har haft som embedstegn. Den stod i Harris' arbejdsværelse indtil hans død.

Som chef og kollega var Harris utroligt generøs, altid klar til at hjælpe med snart sagt alle, også private problemer. Men han kunne også være utroligt stejl og var ikke den, der ikke bar nag. Begge egenskaber fik afgørende betydning for hans karriere i England. I 1977 blev han Director of the School of Oriental Studies ved University of Durham i Nordengland, en stilling han i mange år havde ønsket sig. Her kunne man læse en lang række fag så som kinesisk, japansk, persisk, tyrkisk, mm. Den ægyptologiske afdeling havde hele fire mand ansat. De første år tegnede lyst; Harris blev involveret i universitetspolitik og bidrog konstruktivt med sine erfaringer fra den daværende demokratiske styreform på de danske universiteter. Vendepunktet kom, da den ene af ægyptologerne – rent faktisk en koptolog – i begyndelsen af 80'erne gik på pension. Det faldt uheldigvis sammen med, at universitetet i Durham blev udsat for en række krav om besparelser. Universitetet ville derfor ikke tillade Harris at genbesætte den ledige stilling. Han svarede igen med at nægte at optage nye studerende på hele School of Oriental Studies, og da der følgelig tre år senere ikke længere var undergraduate studerende tilbage, så universitetet sig nødsaget til at nedlægge hele skolen og afskedige de ansatte – inklusive chefen John Harris.

Herefter bosatte han og hans kone sig i Skotland lidt nord for Edinburgh, og her har de boet i lidt over tredive år. Harris afbrød så godt som enhver forbindelse til engelsk mainstream ægyptologi, men bevarede kontakten til dem, der havde stået ham nær. Men også her blev forholdene i stigende grad tyndet ud, i nogen grad fordi han boede så langt væk, men nok så meget fordi han fuldstændigt afviste at bevæge sig ind i den digitale verden. Selv en elektrisk skrivemaskine var bandlyst.

Jeg studerede hos Harris i Oxford i mit tredje studieår, og jeg kan uden tøven sige, at dette år var det mest formative i mit ægyptologiske liv. Harris var kun 11 år ældre end jeg, men hans død betyder ikke desto mindre afsked med en faderfigur.

Paul John Frandsen